

Ve svém textu bych rád rozebral návrh na zavedení školného tak, jak jej představila Národní ekonomická rada vlády. Na úvod musím přiznat, že jsem byl dlouho odpůrcem zavedení školného. Děsila mě představa amerického prostředí, kde si děti z chudších rodin nemohou o studiu na prestižní soukromé univerzitě ani nechat zdát a kde se dlouho dopředu spoří a zařizuje studentská půjčka, případně ti šťastnější vyřizují stipendium. A naopak mi imponoval český systém, kde studium na nejlepších univerzitách u nás bylo dostupné a bezplatné.

V době, kdy však NERV vydal své doporučení a znovu se nad školným spustila vášnivá a někdy až hysterická diskuze, jsem se vlastně poprvé setkal s tzv. britským modelem, tedy že školné se neplatí dopředu, ale až po ukončení studia. Pro mé uvažování byl také zásadní článek Konstantina Sulimenka, který fungování odloženého školného velice dobře popsal a postihl i některé jeho výhody.¹ Tento můj text bych tedy ve světle mé změny názoru pojal jako jakousi obhajobu školného podle návrhu NERV a rád bych k tomu přidal i pár vlastních názorů.

Předně si myslím, že hysterie, která okolo zmíněného návrhu vypukla v některých médiích v čele se serverem A2larm není příliš opodstatněná a zdá se mi, že někteří autoři se na tento problém dívají povrchně. Já jsem naopak toho názoru, že zavedení odloženého školného by nemuselo být nějakým výrazně invazivním zásahem do rodinných rozpočtů nebo snad do uvažování budoucích vysokoškoláků o tom, zda jít studovat nebo ne. Tento systém školného mi přijde mnohem elegantnější než známý americký model, kde školné opravdu velkým zásahem a důvodem pro zvážení budoucnosti je. Samozřejmě se v USA argumentuje hodně tím, že investice do vzdělání znamená v budoucnu vysoký výdělek, který si poradí se studentskou půjčkou.

Na odloženém školném se mi však líbí, že vlastně nepřináší žádný zásah před nebo během studia. To břemeno, které představuje se dostaví až po dostudování, kdy tedy již plátce školného nějaký příjem má a vzhledem k tomu, že má za sebou studium na vysoké škole, lze očekávat, že výdělek je nadprůměrný a pokryje mnohem více než jen nejnutnější minimum. Zpětné splácení školného tedy nemusí představovat velký zásah, který by měl za následek rapidní pokles životní úrovně.

V praxi by se mi zamlouval model, který by například absolventům vysokých škol nabízel několik druhů splátkových kalendářů. Mohlo by tím dojít k zohlednění, že ne všichni mají automaticky po vystudování vysoký příjem a každý by si tedy splácení mohl nastavit podle svých možností. Kdo na to má a má zájem, ať klidně splatí celou částku najednou nebo třeba ve dvou či třech měsíčních splátkách. Kdo na to nemá, ať klidně splácí několik let po malých částkách, které nebudou negativně ovlivňovat soukromí rozpočet. Jsem si ovšem vědom, že takový mechanismus by byl komplikovaný a zřejmě i nákladný, když jsme ale schopni najít mechanismy pro správu důchodů nebo pojištění, nevidím důvod, proč by nešel zařídit moderní mechanismus i pro správu splácení školného.

¹ SULIMENKO, Konstantin. Komentář: Školné je dobrý nápad. Hlavně pro levici. *Seznam Zprávy* [online]. 2022, 7.11.2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-komentar-skolne-je-dobry-napad-predevsim-pro-levici-218508>

Cena školného by nemusela a podle mého názoru ani neměla být vysoká a dosahovat nějakých astronomických čísel, v důsledku čehož by museli absolventi splácet školné až do důchodu, jak opět varuje server A2larm ve svém článku proti zavedení školného.² Nemyslím si, že by bylo nutné, aby se školné zaplacené absolventem vysoké školy rovnalo reálným nákladům, které na jeho studium musel vynaložit stát. Spíše bych to viděl jako jakýsi příspěvek, který by mohl pomoci zvýšit úroveň terciálního vzdělávání. Samotná výše školného by samozřejmě měla být dostatečně projednána, aby se nestřílelo v tak důležité věci od boku. Já však v tomto textu jednu cifru vystřelím. Podle mě by únosná míra školného mohla činit například 35.000,- Kč. Částka by samozřejmě byla modifikována podle toho, jak dlouho člověk na vysoké škole bude studovat, tudíž v tomto případě počítám s cifrou 35.000,- Kč jako průměrem za jednoho absolventa. Částka mi přijde jako dobrý kompromis mezi smysluplným příspěvkem, který bude mít reálný vliv na zvýšení kvality vysokého školství a rozumnou částkou, která by při dobře nastaveném splátkovém kalendáři neměla finančně ohrozit žádného absolventa vysoké školy. Podle dat Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy dokončilo v roce 2022 vysokou školu 58 699 studentů.³ Při tomto počtu absolventů by školné ve výši 35.000,- Kč přineslo do státního rozpočtu přes dvě miliardy korun ročně, což je dle mého názoru solidní finanční injekce. Zároveň pokud by existovaly různé verze splátkových kalendářů, tak tato částka nemusí být pro nikoho zásadním nákladem. Pokud by například existovala možnost splácet školné po dobu pěti let, bude tato splátka činit méně než 600 korun měsíčně.

Jedním z problémů studia na vysokých školách u nás, jsou vysoké náklady na živobytí. V České republice pracuje při studiu až 92% studentů, což je v porovnání s ostatními státy opravdu velké číslo.⁴ Na studium pak nezbývá tolik času ani energie, kolik by asi bylo potřeba. Argumenty odpůrců školného jsou takové, že školné by tento stav ještě zhoršilo. Odložené školné se však během studia ani před ním vůbec neprojeví. Žádné další náklady pro studenty to nejsou, školné by se prostě zaplatilo až po dostudování. Naopak si myslím, že zavedení školného by s touto situací mohlo pomoci. Pokud bude do terciálního vzdělávání proudit více peněz, mohou některé mířit do oblastí, které by pomohli snížit náklady během studia. Část

² DUŠKOVÁ, Magdalena. Povinné školné jako vrchol boje proti inteligenci. Bude vláda zpoplatňovat studium na vysokých školách?. *A2larm* [online]. 2022, 4.11.2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2022/11/povinne-skolne-jako-vrchol-boje-proti-inteligenci-bude-vlada-zpoplatnovat-studium-na-vysokych-skolach/>

³ Titulní stránka/Vzdělávání/Školství v ČR/Statistika školství/Statistické výstupy a analýzy/Terciární vzdělávání/Data o studentech, poprvé zapsaných a... DATA O STUDENTECH, POPRVÉ ZAPSANÝCH A ABSOLVENTECH VYSOKÝCH ŠKOL. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/data-o-studentech-poprve-zapsanych-a-absolventech-vysokych>

⁴ RYCHLÍKOVÁ, Apolena. Realizace návrhu NERVu na zavedení školného by znamenala další ránu pro nerovné vzdělání. *IRozhlas* [online]. 2022, 6.11.2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/komentare/skolne-odlozene-apolena-rychlikova-komentar-nerv-dedicnost-chudoby_2211060630_fos

peněz by se například mohla použít na výstavbu kolejí, které by byly finančně dostupné a pomohli by v nějakém menším univerzitním městě snížit poptávku po bydlení.

Jsem však toho názoru, že zavedení školného nesmí znamenat, že stát sám začne na vzdělávání vynakládat méně než doposud. Prvním důvodem je podfinancování českého školství v rámci srovnání zemí OECD. Česko dlouhodobě vynakládá na vzdělávání méně, než je průměr v těchto zemích.⁵ Investice do školství je však velice důležitá a na rozdíl od spousty jiných výdajů má obrovskou návratnost a vyplácí se. Druhým důvodem pak je samotný princip spravedlnosti vůči studentům vysokých škol. Myslím si, že je možné pomocí ekonomických argumentů a pozitivní argumentace docílit toho, že velká část studentů vysokých škol začne zavedení odloženého školného v rozumné míře brát pozitivně. Musí zde však být motivace, že placením školného investují studenti sami do sebe. Že se zvýšením kvality vysokého školství budou mít větší šanci získat kvalitní pracovní pozici, samozřejmě dobře finančně ohodnocenou, nebo že budou mít větší šanci se prosadit v zahraničí. Pokud bychom však od studentů začali vybírat peníze, které by stát použil na něco jiného, co se jich netýká, málokoho to bude těšit. Nejsem tedy zastáncem toho zavedení školného, kterým by se zacelovala díra ve státním rozpočtu. Koneckonců opět tím investujeme sami do sebe. Jsou to totiž vysokoškolsky vzdělaní lidé, kteří dosahují mnohem větších příjmů, a tudíž platí větší daně, více nakupují, zkrátka jsou pro ekonomiku velice cenní.

Zavedení školného by také mohlo pomoci k tomu, aby nedocházelo ke zneužívání současného bezplatného systému. Omezil by se tak počet lidí, kteří se přihlásí na nějakou školu jen kvůli tomu, aby měli status studenta a mohli využívat finanční výhody, které tento status přináší. A také jako motivace pro studenty k setrvání ve studiu, zkrátka jako taková pozitivní stimulace, která člověka donutí si více rozmyslet, jestli chce opravdu studia na vysoké škole zanechat.

Samozřejmě při zavedení školného za účelem zvýšení kvality vzdělávání v České republice vyvstává jeden důležitý problém. Je totiž jasné, že zvýšení investic do školství kvalitu vzdělávání zvýší. Jak ovšem nastavit školné, aby to bylo spravedlivé k současným studentům a studentům budoucím v horizontu pár let, kteří by školné sice zaplatili, ale slibované zvýšení kvality by se jich přímo nedotklo? K tomu mám celkem tři návrhy.

První je, dle mého názoru, až moc ideální, a tudíž politicky neprůchozí. Tedy že stát by o předpokládané příjmy ze školného navýšil na několik let výdaje na terciální vzdělávání a postupně tyto výdaje zase začal snižovat po několika letech, kdy by se zvýšení investic do školství promítlo na kvalitě vzdělávání a tyto dočasné náklady by nahradilo zavedení školného. Tento postup je však velice komplikovaný. Na výdaje by se musely najít peníze jinde ve státním rozpočtu, a navíc by bylo těžké určit, kdy už je systém lepší natolik, aby bylo zavedení

⁵ Tisková zpráva: Jak si stojí české vzdělávání ve srovnání s dalšími zeměmi OECD? Přinášíme výsledky nové statistiky. *EDUin: Informační centrum o vzdělávání* [online]. 2022, 20.10.2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-jak-si-stoji-ceske-vzdelavani-ve-srovnani-s-dalsimi-zememi-oecd-prinasime-vysledky-nove-statistiky/>

školného spravedlivé. Nemluvě samozřejmě o politické vůli na několik let zvýšit výdaje na vysoké školství.

Druhá varianta by spočívala v tom, že pro první vlny studentů by školné bylo nižší a postupně se zvedalo podle toho, jak by se navyšovaly investice do vzdělávání. Ale samozřejmě i při této variantě by bylo určení té správné a spravedlivé výše navyšování velice komplikované.

Třetí varianta je sice poněkud drsná, ale logisticky nejjednodušší a dle mého názoru i nejpravděpodobnější. Ta spočívá v tom, že nastavení úplně spravedlivého systému prostě možné není a došlo by tedy k zavedení školného okamžitě bez ohledu na to, jaká je kvalita vysokých škol v daný moment. I tady se musím opakovat, že i když se vysoké školství netýká zdaleka celé společnosti, jeho kvalita by měla být jedním z hlavních veřejných zájmů. Tudíž i okamžité zavedení školného by se dalo obhájit tím, že je to dobré pro celou společnost. Nejsem totiž příznivcem argumentů, že bezplatné školství je nespravedlivé, neboť se na něm musejí ze svých daní podílet i lidé, kteří vysoké školy nestudují a nejspíš je nebudou studovat ani jejich potomci. I tito lidé potřebují lékaře, právníky, učitele nebo úředníky. Stejně bychom mohli argumentovat i na druhou stranu. Proč by se měli vysokoškolsky vzdělaní lidé podílet ze svých daní na provozu věznic, když je u nich mnohem menší pravděpodobnost, že se do vězení dostanou, než u lidí s nižším vzděláním. Proč by se měli podílet na sociálních dávkách, když nejspíš do existenční nouze nikdy nespádnou. Moderní demokratické a právní státy jsou postaveny na principu solidarity a jsou zkrátka položky ve státním rozpočtu, na nichž nepřímo participuje každý občan, školství je jednou z nich.

Obávám se však, že debaty o školném jsou prozatím jen utopií. Na zavedení školného u nás chybí politická vůle, což se není čemu divit, když se podíváme, jaké vášně, vesměs negativní, toto téma vzbuzuje ve společnosti. Zároveň mě však mrzí, že i když tolika lidem záleží na bezplatnosti vysokého školství, nedochází k nějakému radikálnímu nárůstu investic do školství a přesto, že menší zlepšení v posledních letech přichází, za průměrem OECD stále zaostáváme. Investice do školství jsou sice fajn, ale politicky nejsou příliš sexy. Jejich velká nevýhoda spočívá v tom, že výsledek je vidět až po dlouhé době. Zatímco například navýšení platů a důchodů nebo vybudování dálnic se projeví téměř okamžitě a okamžitě tudíž sklízí politické body, větší investice do vzdělávání zdaleka přesahují rámec jednoho nebo dvou volebních období. I přesto, jak moc kontroverzní je téma zavedení školného u nás a jak moc vzdálené to téma je, si myslím, že je dobře, když se čas od času ve veřejném prostoru objeví. S každým takovým objevením nám dává možnost o něm diskutovat a argumentovat, třeba tak, jak to dělá tento text.